

ПЛЕНАРНЫЕ ДОКЛАДЫ

УДК 94(476)“1943/1944”(476)

ВЫЗВАЛЕННЕ БЕЛАРУСІ АД ГЕРМАНСКІХ ЗАХОПНІКАЎ 1943–1944 гг. У СУЧАСНЫХ АЙЧЫННЫМ І ЗАМЕЖНЫМ ГІСТАРЫЯГРАФІЧНЫХ НАРАТЫВАХ

С. Я. НОВІКАЎ

Мінскі дзяржаўны лінгвістычны ўніверсітэта

У аснову нашага гістарыяграфічнага аналізу пакладзены найноўшыя айчыння (беларускія і расійскія) і замежныя (нямецкія і польскія) навуковыя працы, выхад якіх сведчыць не толькі аб пачатку фарміравання новых гістарычных ведаў, але і адпаведных даследчыцкіх наратываў аб баявых дзеяннях часцей Чырвонай арміі і германскага Вермахта ў Беларусі 1943–1944 гг. Адразу ж заўважым, што гісторыкі гэтых дзвюх груп не толькі выкарыстоўваюць розную дакументальную базу, але і кіруюцца процілеглымі метадалагічнымі падыходамі, якія прыводзяць да непараўнальных ацэнак адных і тых жа падзей гісторыі вызвалення Беларусі ўвосень 1943 г. – лета 1944 гг.

Б е л а р у с ь. Зыходным момантам для разгляду баявых дзеянняў Чырвонай арміі па вызваленні тэрыторыі Беларусі ў 1943–1944 гг. з’яўляецца навуковы наратыў, закладзены яшчэ ў энцыклапедыі савецкага часу “Беларусь у гады Вялікай Айчыннай вайны, 1941–1945” [1]. З яго вынікае, што беларускі чытач там не знойдзе вычарпальную інфармацыю пра няўдалыя спробы Заходняга фронту вызваліць паўночна-ўсходнія раёны Беларусі ўжо восенню 1943 – пачатку 1944 г., паколькі галоўны акцэнт быў зроблены толькі на Беларускай стратэгічнай наступальнай аперацыі “Баграціён” [1, с. 71–74]. З аналізу выяўленага нарытыву савецкага часу вынікае, што чытач на той час быў пазбаўлены магчымасці скласці поўную карціну гісторыі баявых дзеянняў на тэрыторыі Беларусі ў канцы 1943 – пачатку 1944 гг. [1; 2].

Толькі ў апошнія гады гісторыкі суверэннай Беларусі зрабілі важныя крокі для таго, каб на новым тэарэтычным узроўні і факталагічнай базе расставіць адпаведныя навуковыя акцэнты ў дачыненні да баявых дзеянняў

Чырвонай арміі па вызваленні Беларусі ў 1943–1944 гг. [3–5]. Так, у дачыненні да падзей лета 1944 г. беларускія даследчыкі выкарыстоўваюць наступную тэрміналогію: “Беларуская наступальная аперацыя 1944 г. “Баграціён”; “Беларуская стратэгічная наступальная аперацыя”; “Аперацыя “Баграціён”; “Беларуская стратэгічная наступальная аперацыя”. Малавядомыя наступальныя аперацыі, праведзеныя Заходнім фронтам у канцы 1943 – пачатку 1944 гг., прадстаўлены канкрэтнымі назвамі ўсіх 11 наступальных аперацый, якія былі праведзены Заходнім фронтам на віцебскім (тры), багушэўскім (дзве) і аршанскім (шэсць) напрамках.

У той жа час гэтыя падзеі звязаны канцэптuallyна: у найноўшых выданнях беларускіх гісторыкаў выкарыстоўваецца наступны тэзіс савецкай гістарыяграфіі пра тое, што: “основные действия на белорусском направлении вынуждали противника держать тут мощную группировку, не дав тем самым перебросить части своих войск на юг” [3, с. 432] і “советские войска держали в постоянном напряжении противостоящие 3-ю танковую и 4-ю армии вермахта, сковывали их войска и нанесли им значительный урон” [5, с. 414]. Заўважым, што гэты тэзіс адразу ж выклікае пытанні ў уважлівага чытача па той простае прычыне, што паводле дырэктывы Стаўкі Вярхоўнага Галоўнакамандавання, аддадзеных 12, 18 лістапада і 23 снежня 1943 г., а таксама 18 студзеня 1944 г. камандуючым войскамі 1-га Прыбалтыйскага і Заходняга франтоў ставілася адзіная задача: “О разгроме витебской группировки противника” [6, с. 57; 7, с. 58; 8, с. 58; 9, с. 59]. Паводле зместу ўсіх згаданых дырэктыв, размова ідзе выключна аб наступленні і поўным разгроме праціўніка (!), але не аб тым, каб у ходзе наступлення стрымаць, запыніць ці скаваць яго прасоўванне на ўсход. Чаму тут беларускія і расійскія гісторыкі не даюць рэальнае талкаванне гістарычных фактаў і вядомых дакументаў? Чаму не працягваецца практыка, уведзеная яшчэ ў пачатку 1990-х гадоў расійскім даследчыкам М. А. Гарэвым у дачыненні да тых падзей?

На гэтым фоне варта адзначыць, сучасныя беларускія гісторыкі – аўтары спецыяльнага выдання “Освобождение Беларуси. 1943–1944” [4], якое выйшла да 60-годдзя вызвалення беларускай зямлі ад германскіх захопнікаў, імкнуцца рэканструяваць гістарычную карціну баявых дзеянняў і выявіць фактычныя прычыны няўдач, раскрыць пры гэтым рэальныя маштабы страт, пралікаў і вынікаў тых 11 безвыніковых наступальных аперацый, адлюстраваных ў малавядомым у савецкі час дакладзе камісіі Дзяржаўнага камітэта абароны ад 11 красавіка 1944 г.

Падсумоўваючы сказанае адзначым, да гэтага часу ў беларускай гістарыяграфіі пакуль не праведзена спецыяльнае даследаванне, у аснове якога ляжалі б новыя айчыныя і замежныя дакументы, вынікі найноўшай замежнай гістарыяграфіі ў дачыненні да адлюстравання гісторыі баявых

дзеянняў як Чырвонай арміі, так і германскага Вермахта ў Беларусі ў канцы 1943 – пачатку 1944 года. Фактам з’яўляецца і тое, што на цяперашні час назапашаны значныя эмпірычныя матэрыялы, якія пакуль застаюцца без комплекснага аналізу беларускіх гісторыкаў.

Р а с і я. Кажучы пра расійскую гістарыяграфію, прысвечаную гісторыі вызвалення Беларусі ў 1943–1944 гг., спынімся на трох найноўшых фундаментальных выданнях. Першым – 4-томнай працы “Великая Отечественная война. 1941–1945” канца 1990-х гадоў [10]. Яе трэці том прысвечаны заключнаму перыяду Вялікай Айчыннай вайны, у тым ліку аналізу прычын няўдач наступальных аперацый Заходняга фронту ў Беларусі восенню 1943 – зімой 1944 гг. Прадстаўляючы ў трэцім томе аперацыю “Баграціён”, расійскія даследчыкі адзначаюць, што яна па праву можа лічыцца адной з самых бліскучых аперацый не толькі Вялікай Айчыннай, але і Другой сусветнай вайны. “Операция «Багратион» явилась первой стратегической наступательной операцией Красной Армии, проведенной в период, когда в Западной Европе начали военные действия вооруженные силы США и Англии” [10, с. 76].

Аналіз другога матэрыялу, які ўвайшоў у 4 том “Освобождение территории СССР. 1944 год” новага 12-томнага фундаментальнага выдання “Великая Отечественная война 1941–1945 годов” дае магчымасць убачыць асноўныя падыходы, ацэнкі і вынікі ў дачыненні да баявых дзеянняў ва ўсходняй Беларусі і пры яе вызваленні ў ходзе “Беларускай наступальнай аперацыі” [11, с. 347] ці “аперацыі “Баграціён” [11, с. 347]. Аўтары канстатуюць, што “операция «Багратион» явилась первой стратегической наступательной операцией Красной Армии, проведенной в период, когда в Западной Европе начали военные действия вооруженные силы США и Англии” [12, с. 52]. Характарызуючы баявыя дзеянні на цэнтральным участку савецка-германскага фронту, аўтары, між тым, паўтараюць тэзіс савецкага часу аб тым, што няўдалыя дзеянні Заходняга фронту на цэнтральным участку савецка-германскага фронту “сковали группу армий “Центр”, не позволив ей оказать помощь терпевшим катастрофическое поражение группам армий “Юг” и “А” [11, с. 117]. Нагадаем чытачу, падобныя тэзісы былі уведзены яшчэ ў 12-томніку савецкага часу “История Второй мировой войны. 1939–1945”. Так, у восьмым томе пры разглядзе «военных (баявых. – С.Н.) действий на западном направлении» сцвярджалася, што “активными действиями в течение всей зимы и первых весенних месяцев 1-й Прибалтийский, Западный и 1-й Белорусский фронты сковывали основные силы мощной по своему составу группы армий «Центр», не позволяя немецко-фашистскому командованию за счет ее сил оказывать помощь группам армий «Юг», «А» и «Север», терпевшим в то время тяжелейшие поражения” [13, с. 137].

Адзначым, што агульнай прыкметай для згаданых як беларускіх, так і расійскіх выданняў з’яўляецца адсутнасць добра вядомых на цяперашні час дакументаў супрацьлеглага боку пры аналізе гісторыі баявых дзеянняў Чырвонай арміі і германскага вермахта на тэрыторыі Беларусі. У згаданых працах айчынныя даследчыкі практычна не выкарыстоўваюць спецыяльныя нямецкія даследаванні, абыходзяць маўчаннем найноўшыя замежныя распрацоўкі, прысвечаныя гэтай тэме. Да ўсяго, айчынныя гісторыкі не ўвялі ў навуковы зварот трафейныя нямецкія дакументы, якія захоўваюцца ў фондах РДзВА ў Маскве і ЦАМА РФ у Падольску. Не з’яўляецца выключэннем і 4 том найноўшага 12-томнага выдання, дзе пры разглядзе баявых дзеянняў ва ўсходняй Беларусі ў канцы 1943 – пачатку 1944 гг. аўтары прывялі 251 спасылку, але толькі ў 12 з іх прыведзена згадка на 8 том “Германскі рэйх і Другая сусветная вайна”, які носіць назву “Усходні фронт 1943/44” [14]. Ці можа такое кропкавае выкарыстанне спрыяць усебаковаму даследаванню двухбаковых баявых дзеянняў, асабліва высвятленню дакладных прычын няўдач Чырвонай арміі на тэрыторыі Беларусі ў 1943–1944 гг.?

Як вынік, у выдадзеных у Беларусі і Расіі фундаментальных працах у тэкстах награвашчаны вялікі масіў эмпірычных матэрыялаў, датычнага паказу тых гістарычных падзей, але не з двух, а толькі з аднаго – савецкага боку. Пры гэтым часта атрымліваецца, што Чырвонай армія вяла наступленне на невядомага ці “безыменнага праціўніка”: без прывядзення канкрэтных звестак пра агульны колькасны і штатны састаў германскіх палявых і паветраных часцей вермахта, без вызначэння дакладнай лакалізацыі войск праціўніка на мясцовасці, не раскрываючы структуры яго баявых падраздзяленняў, маштабаў выкарыстання тэхнікі і ўзбраенняў, і ў выніку не параўноўваючы панесеныя з абодвух бакоў страты, агульную колькасць зніклых без вестак, патрапіўшых у палон і г.д. Гэта значыць, без фактычнай ацэнкі сіл праціўніка аддаваліся загады аб правядзенні наступальных аперацый па вызваленні Беларусі ў 1943–1944 гг.

П о л ь ш а. Паўнаватаснае навуковае даследаванне тэмы вызвалення Беларусі ў сучаснай польскай гістарыяграфіі нам пакуль не вядома. Аднак вядома праца польскага даследчыка Р. Урублеўскага “Бабруйскі кацёл 1944 года” [14], якая па сваёй значнасці не саступае нават некаторым афіцыйным выданням айчыннай гістарыяграфіі. Не саступае па той простае прычыне, што раскрывае асаблівасці баявых падзей на адным з ключавых пунктаў нямецкай абароны, пераўтворанай у раёне Бабруйска ў непрыступную крэпасць. Па агульнай колькасці Бабруйская нямецкая групоўка налічвала 10 дывізій, у тым ліку вядомую аўстрыйскую 45-ю пяхотную дывізію, якая ў 1941 г. штурмавала Брэсцкую крэпасць, а таксама 20-ю танкавую дывізію, якая разам з іншымі падраздзяленнямі складала больш за 250 танкаў,

штурмавых гармат і знішчальнікаў танкаў. Бабруйская аперацыя, як паказвае польскі даследчык, стала адным з ключавых падзей аперацыі “Баграціён” летам 1944 г. Без адначасовага абвалу нямецкай абароны ў раёне Бабруйска і Віцебска наступальны кідок да Мінска з акружаннем нямецкай 4-й палявой арміі і агульным крушэннем ўсяго фронту групы армій “Цэнтр” быў бы немагчымы.

У гэтым плане хацелася б звярнуць увагу беларускага чытача на выказванне вядомага расійскага даследчыка, бліскучага знаўцы баявых дзеянняў як Чырвонай арміі, так і германскага вермахта на ўсходнім фронце, у тым ліку гісторыі Беларускай стратэгічнай наступальнай аперацыі 1944 г. – А. В. Ісаева. Пішучы кароткую прадмову да рускага выдання кнігі Р. Урублеўскага, расійскі ваенны гісторык заключае: “Ситуация по изучению войны качественно изменилась сравнительно недавно, в конце 1980-х и начале 1990-х годов. Тем не менее, с момента этого качественного перелома прошло уже около четверти века. Поэтому сегодня, когда от событий войны нас отделяет уже более семи десятилетий, писать ее историю по старинке, перефразируя известное высказывание, это даже не ошибка, это преступление. Хорошим тоном и даже строго обязательным для исследователей войны является привлечение документальных данных обеих сторон” [14, с. 9]. Для ўсіх нас павінна стаць не гіпотэзай, а аксіёмай.

На наш погляд, варта яшчэ раз адзначыць, што якраз такім правілам кіруецца польскі даследчык. Урублеўскі шмат гадоў займаецца вывучэннем баявых дзеянняў на савецка-германскім фронце пераважна на завяршальным этапе вайны. І яго практыка грунтуецца на аналізе дакументаў абодвух бакоў, як нямецкіх, так і савецкіх, на падставе якіх ён праводзіць і сваё новае гістарычнае даследаванне аб баявых дзеяннях вермахта і Чырвонай арміі ў раёне Бабруйска. Заўважым, што ў аснову яго даследавання пакладзены дакументы Ліквідацыйнага штаба вермахта, створанага для збору інфармацыі аб цалкам знішчаных злучэннях, якія палягалі расфарміраванню. Гэтыя архіўныя матэрыялы (баявыя зводкі і рапарты, складзеныя ацалелымі афіцэрамі, а таксама паказанні салдат, якія вырваліся з акружэння пад Бабруйскам) упершыню ўведзены ў навуковы зварот і праліваюць святло на шматлікія дэталі Бабруйскага “катла” і крах групы армій “Цэнтр”, што стала страшнай катастрофай германскага вермахта ў Беларусі.

Г е р м а н і я. У адрозненне ад беларускіх і расійскіх фундаментальных работ у Германіі яшчэ ў другой палове нулявых гадоў была падрыхтавана больш чым 1000-старонкавая праца аб гістарычным падзеям на Усходнім фронце ў 1943–1944 г. [15], у тым ліку баявым дзеяннем германскага вермахта на тэрыторыі Беларусі. Заўважым пры гэтым, што праца з таго часу даступна шырокаму беларускаму чытачу [16]. Нямецкі даследчык

доктар Фрызер К.-Г., які працаваў з масівам самых розных дакументаў, у тым ліку з РГВА і ЦАМО, даволі падрабязна раскрывае характар гістарычных падзей на “Усходнім фронце 1943/44”, асабліва на момант разгрому групы армій “Цэнтр”. Кажучы пра баявыя дзеянні летам 1944 г., ён адзначае, што яны ствараюць асобную главу, якая наўрад ці была ў ранейшай ваеннай гісторыі, асабліва з улікам свайго драматызму і маштабных страт. У той жа час нямецкі аўтар лічыць, што для савецкіх гісторыкаў баявыя дзеянні Чырвонай арміі ў 1943 г. даволі доўгі час знаходзіліся пад забаронай, таму набылі характар “забытай вайны” [15, S. 277]. У даследаванні канстатуецца факт таго, што германскія войскі групы армій “Цэнтр” летам 1943 г. былі ўжо не ў стане стрымліваць ўзрастаючы націск Чырвонай арміі, паколькі на той час кожнай з чатырох германскіх армій, якія знаходзілася на беларускай тэрыторыі, супрацьстаяў цэлы фронт ці спецыяльная армейская групоўка. Да таго ж, у тыле германскіх войскаў дзейнічалі больш за 100 тысяч савецкіх партызан. На думку Фрызера, тэрэтычна ў распараджэнні камандавання для абароны амаль 700-кіламетравага рубяжа на ўсходзе знаходзілася 42 пяхотных, 4 палявых паветраных, 2 танкавых грэнадзёрскіх і 6 танкавых дывізій. Фактычна на справе неабходна казаць пра значна меншыя сілы [15, S. 302].

Дзённікі баявых дзеянняў розных злучэнняў групы армій “Цэнтр”, выкарыстаныя для аналізу баявых дзеянняў на паўночным участку цэнтральнага фронту восенню 1943 г., даюць уяўленне пра сапраўдныя маштабы кровапраліцця, якое адбылося на беларускай тэрыторыі на лініі абароны 3-й германскай танкавай арміі. Паводле загаду Гітлера, гэта армія павінны была трымаць “крэпасць Віцебск”, т. з. “вароты да Прыбалтыкі”. У ходзе зімніх баёў, якія закончыліся ў сярэдзіне студзеня 1944 г., абодва бакі панеслі значныя страты. Пры гэтым з нямецкага боку агульныя страты складалі 19150 забітых, параненых і прапаўшых без вестак, а з савецкага, паводле афіцыйных звестак, 6 наступаючых савецкіх армій страцілі 135 012 чалавек і больш за 1200 танкаў [15, S. 317].

Галоўным аб’ектам на цэнтральным участку з’яўлялася шаша Масква – Мінск, уздоўж якой вялі наступленне сем савецкіх армій. Ім супрацьстаяла толькі адна 4-я германская армія, у складзе якой па стане на 1 лістапада 1943 г. было 193 510 чалавек, пры гэтым ніводнай танкавай дывізіі. За паўгода на гэтым напрамку войскі савецкага Заходняга фронту (дзейнічаў па 24 красавіка 1944 г.) правялі 8 наступальных аперацый: 5 на паўночным флангу паблізу Оршы, 2 – на паўднёвым, і толькі адна вялікая наступальная аперацыя была ажыццёўлена ўздоўж самой шашы. З дакументаў вынікае, што ніводная з 11 наступальных аперацый, праведзеных Чырвонай арміяй супраць германскіх 4-й палявой і часткова 3-й танкавай армій, не была паспяховай. Як паказвае нямецкі гісторык, савецкія войскі страцілі 530 537

чалавек параненымі і забітымі, страты ж нямецкага боку з 12 кастрычніка 1943 г. да канца сакавіка 1944 г. склалі 10 566 забітых і прапаўшых без вестак і 24 490 параненых [15, S. 324].

Кажучы пра “Крах групы армій “Цэнтр” летам 1944 г., Фрызэр аналізуе вынікі баявых падзей ў ходзе паспяхова праведзенай наступальнай аперацыі “Баграціён”, якія прывялі да катастрофы групы армій “Цэнтр”. Паводле дакументальных крыніц, наступаючым савецкім войскам супрацьстаялі сілы 2-й, 4-й і 9-й палявых і 3-й танкавай армій агульнай колькасцю 486493 салдаты, а таксама 3236 гармат, 118 танкаў і 452 САУ, 602 самалёты [15, S. 532]. Нямецкі гісторык адзначае, што з пачаткам першай фазы аперацыі “Баграціён” савецкая перавага складала ў жывой сіле ў 3,7 разы, артылерыі – 9,4, танкаў – 23, самаходных устаноўках – 3,6 і самалётаў – 10,5 разы. Да таго, групе армій “Цэнтр” давялося весці вайну фактычна на два франты: у якасці “другога фронту” выступалі амаль 150 тысяч партызан, якія дзейнічалі ў тыле нямецкіх армій [15, S. 534].

Заўважым, што нямецкія сілы супрацьстаялі савецкім войскам агульнай колькасцю ў 1,2 млн чалавек, то бок: “В общей сложности на белорусском направлении действовали 63 дивизии. В них насчитывалось 1,2 млн человек, 900 танков и штурмовых орудий, 9500 полевых орудий и минометов. С воздуха германские войска поддерживала авиация 6-го и частично 1-го и 4-го воздушных флотов в количестве 1350 боевых самолетов” [10, с. 55]. У дачыненні да канчатковых страт, панесеных з савецкага боку ў ходзе аперацыі “Баграціён”, нямецкі ваенны гісторык прыводзіць наступныя даныя: былі панесены страты, якія складалі 770 888 чалавек (з якіх 180040 – забітыя і прапаўшыя без вестак, 590 848 – параненыя). Апрача таго, савецкі бок страціў 2957 танкаў і САУ, 2447 адзінак артылерыі і 822 самалёты [15, S. 593].

Катастрофу групы армій “Цэнтр” наглядна характарызуюць статыстычныя даныя аб стратах, панесеных з абодвух бакоў падчас правядзення летняй аперацыі ў Беларусі. Паводле нямецкіх звестак, агульныя страты з нямецкага боку склалі 399 102 чалавекі, у тым ліку: 26397 – забітыя, 262929 – прапаўшыя без вестак і 109776 – параненыя. Гэта пераўзыходзіць маштабы нямецкай катастрофы ў бітве пад Вердэнам у 1916 годзе, калі германскі рэйхсвер страціў 330 тыс. чалавек (разам з параненымі), і значна пераўзыходзіць страты 6-й германскай арміі пад Сталінградам (60 тысяч забітымі і 110 тысяч палоннымі) [15, S. 594]. Такім чынам, Фрызэр заключае, што аперацыя “Баграціён” застаецца самай бліскучай аперацыяй, праведзенай Чырвонай арміяй на працягу ўсёй Вялікай Айчыннай вайны [15, S. 600].

Падсумоўваючы вышэй сказанае, адзначым: па-першае, аналіз найноўшых фундаментальных прац, праведзеных у апошнія гады вядучымі

беларускімі і расійскімі, польскімі і нямецкімі даследчыкамі, пераканаўча сведчыць аб фарміраванні розных наратываў у нацыянальных гістарыяграфіях Беларусі і Расіі, Германіі і Польшчы. Па-другое, расійскім, нямецкім і польскім гісторыкам удалося запоўніць навуковы прабел у даследаванні згаданай праблематыкі і падрыхтаваць спецыяльныя працы ў рамках згаданай праблематыкі, тады як у беларускай гістарычнай навуцы па цяперашні час адсутнічае спецыяльная навуковая работа, якая б закрывала гэту важную тэму. Па-трэцяе, важнейшым вынікам разгляду можна лічыць не толькі ўзбагачэнне замежных гістарыяграфій адным з актуальных кірункаў даследавання, але і яго практычную распрацоўку з мэтай вывучэння заключнага перыяду гісторыі Другой сусветнай і Вялікай Айчыннай войнаў у Беларусі.

Спіс літаратуры

1 Беларусь у гады Вялікай Айчыннай вайны, 1941–1945: Энцыкл. / рэдкал. : І. П. Шамякін (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : БелСЭ, 1990. – 680 с.

2 Великая Отечественная война 1941–1945 : энциклопедия / гл. ред. М. М. Козлов ; редкол. : Ю. Я. Барабаш, П. А. Жилин (зам. глав. ред.), В. И. Канатов (отв. секретарь) [и др.]. – М. : Сов. энциклопедия, 1985. – 832 с.

3 Беларусь в годы Великой Отечественной войны 1941–1945 / А. А. Коваленя [и др.]. – Минск. : БЕЛТА, 2005. – 544 с.

4 Освобождение Беларуси 1943–1944 / В. В. Абатуров (рук. авторского коллектива) ; редкол. : И. И. Басик [и др.]. – Минск : Беларуская навука, 2014. – 943 с.

5 Страна в огне. В 3 т. Т. 3. Освобождение. 1944–1945 : в 2 кн. Кн. 1. Очерки / отв. ред. : А. М. Литвин, М. Ю. Мягков ; ред.-сост. Д. В. Суржик. – М. : ТД «Абрис», 2018. – 717 с.

6 Директива Ставки Верховного Главнокомандования № 30243 командующему войсками 1-го Прибалтийского фронта, представителю Ставки на разгром витебской группировки противника от 12 ноября 1943 г. // Великая Отечественная война. 1941–1945. Документы и материалы. Т. 8. Освобождение Белоруссии. – М. : ИЦ «Ретроспектива», 2015. – С. 57.

7 Директива Ставки Верховного Главнокомандования № 30247 командующему войсками 1-го Прибалтийского фронта, представителю Ставки на разгром витебской группировки противника от 18 ноября 1943 г. // Великая Отечественная война. 1941–1945. Документы и материалы. Т. 8. Освобождение Белоруссии. – М. : ИЦ «Ретроспектива», 2015. – С. 58.

8 Директива Ставки Верховного Главнокомандования № 30268 командующему войсками 1-го Прибалтийского фронта, представителю Ставки на разгром витебской группировки противника от 23 декабря 1943 г. // Великая Отечественная война. 1941–1945. Документы и материалы. Т. 8. Освобождение Белоруссии. – М. : ИЦ «Ретроспектива», 2015. – С. 58.

9 Директива Ставки Верховного Главнокомандования № 220011 командующим войсками 1-го Прибалтийского и Западного фронтов, представителю Ставки на

разгром витебской группировки противника от 18 января 1943 г. // Великая Отечественная война. 1941–1945. Документы и материалы. Т. 8. Освобождение Белоруссии. – М. : ИЦ «Ретроспектива», 2015. – С. 59.

10 Великая Отечественная война 1941–1945. Военно-исторические очерки. Книга третья. Освобождение. – М. : Наука, 1999. – 510 с.

11 Великая Отечественная война 1941–1945 годов. В 12 т. Т. 4. Освобождение территории СССР. 1944 год. – М. : Кучково поле, 2012. – 864 с.

12 Великая Отечественная война 1941–1945. Документы и материалы. Т. 8. Освобождение Белоруссии. – М. : ИЦ «Ретроспектива», 2015. – 416 с.

13 История Второй мировой войны. 1939–1945. В 12 т. Т. 8: Крушение оборонительной стратегии фашистского блока / гл. редкол. : Д. Ф. Устинов (пред.), П. А. Жилин (зам. пред.) [и др.]. – М. : Воениздат, 1977. – 534 с.

14 **Врублевский, Р.** Бобруйский «котел» 1944 года / Р. Врублевский. – М. : Яузакаталог, 2016. – 320 с.

15 Das Deutsche Reich und der Zweite Weltkrieg. In 10 B-de. Bd. 8: Die Ostfront 1943/44. Der Krieg im Osten und an den Nebenfronten / Hrsg. von Karl-Heinz Frieser. – Мьнchen: Deutsche Verlags-Anstalt, 2007. – 1319 S.

16 **Новікаў, С. Я.** [Рэцэнзія] / С. Я. Новікаў. Савецка-германскі фронт у 1943–1944 гг.: погляд нямецкіх гісторыкаў // Беларускі гістарычны часопіс. – 2007. – № 12. – С. 67–75. – Рэц. на кн.: Das Deutsche Reich und der Zweite Weltkrieg. In 10 B-de. Bd. 8: Die Ostfront 1943/44. Der Krieg im Osten und an den Nebenfronten / Hrsg. von Karl-Heinz Frieser. – Мьнchen: Deutsche Verlags-Anstalt, 2007. – 1319 S.

УДК 94(476) «1941/45»

БЕЛОРУССКАЯ СТРАТЕГИЧЕСКАЯ НАСТУПАТЕЛЬНАЯ ОПЕРАЦИЯ «БАГРАТИОН»

Л. С. СКРЯБИНА

Белорусский государственный университет транспорта, г. Гомель

Республиканская научно-практическая конференция проходит накануне знаменательной даты – 75-летия освобождения Беларуси от немецко-фашистских захватчиков, которое мы будем торжественно отмечать 3 июля 2019 года. Наш священный праздник связан с одной из самых ярких страниц Великой Отечественной войны – Белорусской стратегической наступательной операцией “Багратион”, осуществлённой войсками четырех фронтов в период с 23 июня по 29 августа 1944 г.

К лету 1944 г. военно-политическая обстановка, благодаря победам, одержанным Красной Армией в зимне-весенней кампании, складывалась благоприятно для Советского Союза. Вооруженные силы СССР разгромили крупнейшие стратегические группировки противника на северо-западном, западном и юго-западном направлениях. Всего было разгромлено 172 дивизии и 7 бригад, из них полностью уничтожены 30 дивизий и 6 бригад, остальные